

kádra. További sok sikert, eredményes kutató- és tudományszervező munkát kívánok! Isten éltesen sokáig!

LADÁNYI MÁRIA
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Gallasy Magdolna 80 éves

Kedves Magdi! Tíz évvel ezelőtt egy pályatársad, egy kollégád köszöntött Téged és idézte fel érzékletesen az együtt megélt, meghatározó időket, a „TESz.-beli inaskodás” hajdani éveit és a Magyar nyelv történeti nyelvtanának közös munkálatait. Eltelt tíz év, és – ahogyan azt akkor Haader Lea kívánta Neked – ugyanígy találkozunk most is, remélve, hogy az akkori köszöntő másik kívánsága szintén teljesült, a minél több lényegi idő, fontos idő meg- és átélése, a nehéz időszakokkal együtt, illetve azok mellett is. Nem könnyű feladatot rótt rám ennek a mostani köszöntőnek a megírása, hiszen egykori tanítványodként nem láthatok rá az imént felidézett „legendás” időkre, és azokban a mindennapi találkozásokban, beszélgetésekben sem lehetett részem – nem számítva az egyetemi tanulmányok gyorsan elröppenő néhány évét –, amiben az egy munkahelyen, azonos közösségben dolgozóknak, kollégáknak szokott lenni. A feladat azonban hálás és megtisztelő, mivel egy szép kutatói és oktatói pályát van lehetőségem így, ez alkalommal méltatni, és egy hozzám (és sokakhoz) közel álló és kedves emberhez és emberről beszélni.

A szakmai életút legfontosabb állomásait röviden, a legfontosabb fordulópontokkal, eseményekkel vázoló fel. Gallasy Magdolna magyar–oroszos szakos diplomájának megszerzését követően két évig tanárként dolgozott egy budapesti VII. kerületi általános iskolában. Ezután 1969-től 2005-ig (és még kicsit azt követően is) – egy rövid kitérő kivételével, amíg lektorként magyar mint idegen nyelv oktatásával foglalkozott – az ELTE Nyelvtörténeti Tanszékének oktatója volt. Bölcsészdoktori, majd 1994-ben kandidátusi disszertációját szófajttörténeti és mondattörténeti témákban írta. Részt vett a Benkő-korszak két nagyszabású tudományos vállalkozásában: a TESz. (A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, 1967–1976) és A magyar nyelv történeti nyelvtana (1991, 1992), e hiánypótló szótár és kézikönyv elkészítésében. Az utóbbiban a névelőzési rendszer kialakulását és az indulatszók történetét dolgozta fel. Ezek a nagy közös alkotómunkák – ahogyan azt az egyéni publikációk témái és irányváltásai is mutatják – meghatározó befolyással voltak Gallasy Magdolna pályájára. A következő tanszéki munkában, a 2003-as Magyar nyelvtörténet című tankönyvben a Mondattörténet és a Szövegtörténet fejezetek megírását vállalta magára, majd a 2018-as A magyar nyelvtörténet kézikönyvében ugyancsak ezeket.

A legfontosabbak tehát kétségkívül a történeti grammatikai és szövegtörténeti munkák (az indulatszók és a névelők történetétől, illetve használatuktól kezdve a határozottság jelzésén, egyéb mondat- és szövegtörténeti kérdéseken át a szöveg hagyományozódás jelenségéig), melyekről jó áttekintést olvashatunk HAADER LEA ezelőtti köszöntőjében és az ahhoz kapcsolódó bibliográfiában (MNy. 2014: 124–125). Azonban e kutatási irányok mellett más érdeklődési területek is kirajzolódnak Magdi írásaiból, mégpedig meglehetősen sokszínűek.

Az egyik ilyen a névtan, amit azért is érdemes kiemelni a többi közül, mert ez volt az egyik első (vagy talán legelső) terület, amivel az ünnepelt még egyetemista korában foglalkozni kezdett. Pais Dezső tanár úr egy szemináriumi órán ugyanis megkérdezte tőle, hogy mi érdeklí, és a válaszára – hogy a helynevek, a történeti nyelvészet, és valamelyest a növényeket is ismeri –, azt a tanácsot kapta, hogy akkor hát foglalkozzon a növénynévi településnevekkel. E dolgozat és a pár évvel később Benkő Loránd javaslatát követve kialakított adattár alapján született meg 1989-ben a Növénynévi alapú régi településneveink című igen alapos, számos elemzési szempontot alkalmazó, térképeket is felvonultató tanulmánya. A cikk érvényességét és aktualitását jól mutatja, hogy azt a mai helynévtani vizsgálatokban is szívesen használják, fontos irodalomnak tekintik. A 2004-ben induló – azóta már a 17. számnál tartó – Helynévtörténeti Tanulmányoknak ő volt az első ismertetője a Magyar Nyelv hasábjain (2006: 221–224), azután a 2. számnak is (NÉ. 2008: 278–282). A tudományterület fejlődését azóta is figyelemmel követi, amit a legutóbbi (16.) számról a Névtani Értesítőben megjelent szakszerű, pontos áttekintést nyújtó ismertetése mutat (2022: 207–210). További érdeklődési és kutatási irányokat jeleznek az anyanyelv és a magyar mint idegen nyelv oktatásához kapcsolódó írásai, a nyelvtudomány jövőjét érintő vagy a nyelv és a gondolkodás viszonyát tárgyaló cikkei.

Az új témák iránti nyitottság Gallasy Magdolna szűkebb kutatási területén, a szövegtörténetben is megmutatkozik. Erről önálló tanulmányai (Nyelvi viselkedésre vonatkozó elvárások és írásba kerülésük a hegyközségi szokás(jog)ok rögzítésekor, 2006; Emlékezetben megtartás: szöveg és használata: Közösségi szabályozások szövegei az írásbeliségük elején, 2015), A magyar nyelvtörténeti kézikönyv (2018) összegző jellegű fejezetei (Az egyszerű mondatok, Szövegtörténet) és egy nemrégiben megtartott konferenciaelőadása (Írott szövegvilág és társadalmi valóság kapcsolódásai a diakroniában, 2022) is kiválóan tanúskodik. A magyar nyelvtörténeti kézikönyv fejezeteiben az írott szövegek mellett külön foglalkozik beszélt nyelvi szövegekkel is (például csatakiáltás, archaikus népi ima, ráolvasás, sirató). A beszélt nyelvi szövegtípusok leírása pedig az ősmagyar kor szövegjellemzőinek a rekonstruálásához is hozzájárulhat. A kétféle nyelvváltozat (beszélt és írott) egymásra hatására, összefonódására is több érdekes példát mutat a hegyközségi szokásjogok írásba foglalásától eljutva az írott beszélt nyelv korszakáig, az informatika korának a szövegeiig. Az elmúlt években végzett opponensi feladatai a szövegtanon, szövegtörténeten belül vagy annak határán olyan új területek iránt keltették fel érdeklődését, mint például a kriminalisztikai szövegnyelvészet, a nyelvi udvariasság és a magyar illemirodalom mibenléte, illetve általában véve a történeti sociopragmatikai kutatások és az alkalmazott nyelvtudomány feladatai, státuszának kérdése. Gallasy Magdolna nyitottsága a nyelvészettel ismerkedő fiatal nemzedék iránti érdeklődésében is érzékelhető: az ELTE Benkő Loránd Nyelvtörténeti Hallgatói Műhelye által 2014–2019 között szervezett konferenciák előadásaiból készült hat kötetet (Anyanyelvünk évszázadai 1–6.) lelkes, támogató, biztató, értő szavakkal mutatta be a Magyar Nyelv 2023. évi első számában (233–239).

És ilyen úton-módon el is értünk az ünnepelt másik fontos tisztehez: a tanári szerepéhez. Saját, személyes tapasztalataim felidézésével, reményeim szerint, talán sok más tanítványt is képes leszek közvetíteni. Bár a leíró nyelvészeti tárgyakat is izgalmasnak, érdekesnek találtam az első pár szemeszterben annak idején, de igazából a nyelvtörténeti órák voltak azok (már itt, a Múzeum körüli épületben, nem sokkal az átköltözés után), amiken azt éreztem, hogy egy új világ nyílik ki. Ebben a felismerésben fontos szerepe volt

Gallasy tanárnő jól felépített, sok kérdést feltevő, sokszor további kutakodásra serkentő, nyugodt légkörű óráinak, amikben nemegyszer azt éreztem, hogy kicsit ki lehet szakadni a mindennapokból, és visszarepülhetek – egy-egy szó szárnyán vagy egy rövidke szöveg megfejtésének útján – sok-sok évszázadot a múltba. A keresgéléseim időszakát a háttérből figyelemmel és mindig bizalommal követő jelenlétének és a konkrét segítő ötleteinek, javaslatainak egyaránt része volt a gyümölcsök beérésében. Időközben aztán meg is tudtunk egymásról ezt-azt, például közös tetszéseket (nevekben, színekben, tájakban, helyekben), vagy hogy talán hasonlóan gondolkodunk helyzetekről, problémákról, amiket az élet hoz.

A köszöntés végéhez érve én ezúttal Gadamer-től választottam néhány fontos sort az időről: „Van azonban egy egészen másféle időtapasztalat is, mely szerintem a legmélyebb rokonságban van mind az ünnep, mind pedig a művészet idejével. A kitöltendő, üres idővel ellentétben ezt kitöltött időnek vagy saját időnek fogom nevezni. [...] A saját idő alapformái a gyermekkor, az ifjúkor, az érett kor, az öregkor [...] Az az idő, amelyben valaki fiatal vagy öreg, nem az órával mért idő.” (Hans-Georg Gadamer, *A szép aktualitása, T-Twins*, Budapest, 1994: 66).

Kedves Magdi, kívánok Neked sok-sok, munkakedvben és erőben gazdag, aktív és egészséges évet! Isten éltesen sokáig!

PELCZÉDER KATALIN
Pannon Egyetem

NYELVTÖRTÉNETI ADATOK

Egy 18. századi orvosi recept két lejegyzése

1. Közleményemben egy Váli Mihálynak tulajdonított recept betűhű átiratát teszem közzé, amely két lejegyzésben is megőrződött. A 18. században élt Váli Mihály a magyar művelődéstörténet ellentmondásokkal teli alakja. Bár a róla szóló szakirodalom nagyon bizonytalan adatokkal szolgál életére és műveire vonatkozóan, annyi bizonyos, hogy a 18. század elején született, katonai szolgálatot teljesített Európa több országában, például Itáliában is, a padovai egyetemen orvosi diplomát kapott. Magyarországra visszatérve több főúr szolgálatában állt, így Erdődy György Lipót, majd Esterházy Miklós József házi orvosa volt (BENCZE 1964; ERNYEY 1921). Bár Váli 1772-ben elhunyt, egykori betege – halála után húsz évvel – megjelentette addig csak kéziratban terjedő, nagy sikerű munkáját, amely az első kiadást követően öt évvel újra napvilágot látott. Az 1792-ben és 1797-ben megjelent nyomtatott kiadások mellett Váli több művének kéziratosa változata is fennmaradt.

Jelen szövegkiadás az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található Fol. Hung. 1760. jelzetű konvolutum (írásgyűjtemény) fol. 3 és fol. 4. oldalain található szövegeket teszi közzé. Az íráskor gyűjteménye több nyelven és több kéz írásától tartalmazteket.